

Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora
(coordonatori)

ROMÂNIA MARE VOTEAZĂ

Alegerile parlamentare
din 1919 „la firul ierbii”

POLIROM
2019

Colecția *Historia* este coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu.

© 2019 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Harta României Mari realizată de G. Pop (1919); Biblioteca Digitală Națională

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,

sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

România Mare votează: alegerile parlamentare din 1919 „la firul ierbii” / coord.: Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora. – Iași: Polirom, 2019

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-46-7993-5

I. Murgescu, Bogdan (coord.)

II. Sora, Andrei Florin (coord.)

Cuprins

<i>Despre autori</i>	7
<i>Lista abrevierilor</i>	9
<i>Lista tabelelor și figurilor</i>	11
Introducere (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	13

Cadrul general al alegerilor parlamentare

Contextul politic (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	23
Cadrul legislativ (<i>Andrei Florin Sora</i>)	36

Alegerile la nivelul județelor

Basarabia	61
Cahul (<i>Dinu Poștarencu</i>)	61
Cetatea Albă (<i>Dinu Poștarencu</i>)	67
Chișinău (<i>Virgiliu Bîrlădeanu</i>)	73
Hotin (<i>Ion Gumenâi</i>)	80
Bilanț parțial (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	90
Bucovina	93
Cernăuți (orașul și județul) (<i>Andrei Popescu</i>)	93
Rădăuți (<i>Daniel Hrenciuc</i>)	108
Zastavna (<i>Daniel Hrenciuc</i>)	114
Bilanț parțial (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	119
Transilvania	122
Alba de Jos (<i>Mihai-Octavian Groza</i>)	122
Bihor (<i>Ștefan Marius Deaconu, Roland Olah</i>)	129
Brașov (<i>Bogdan-Florin Popovici</i>)	139
Caraș-Severin (<i>Dumitru Tomoni</i>)	151
Ciuc (<i>Csongor Szabó</i>)	164
Cojocna (<i>Vlad Popovici</i>)	175
Satu Mare (<i>Claudiu Porumbăcean</i>)	187
Timiș-Torontal (<i>Vasile Docea</i>)	193

Trei Scaune (<i>Botond Nagy</i>)	204
Bilanț parțial (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	212
Vechiul Regat	215
Bacău (<i>Sebastian-Dragoș Bunghez</i>)	215
Brăila (<i>Ștefan Aftodor</i>)	225
Caliacra (<i>Daniel Cain</i>)	236
Covurlui (<i>Ramona-Elena Livan</i>)	246
Dâmbovița (<i>Marian Curculescu</i>)	254
Dolj (<i>Diana-Mihaela Păunoiu</i>)	265
Dorohoi (<i>Dan Prodan</i>)	277
Ialomița (<i>Marian-Alexandru Vișan</i>)	286
Iași (<i>Ovidiu Buruiană</i>)	295
Ilfov (<i>Cristina Diac</i>)	310
Olt (<i>Ionuț Mircea Marcu</i>)	326
Prahova (<i>Dorin Stănescu</i>)	331
Suceava (Vechiul Regat) (<i>Daniel Șandru</i>)	342
Tecuci (<i>Doru Parascan</i>)	351
Teleorman (<i>Bogdan Teodorescu</i>)	357
Bilanț parțial (<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	366
Consecințele alegerilor (noiembrie 1919 – martie 1920)	
(<i>Bogdan Murgescu, Andrei Florin Sora</i>)	371
Concluzii (<i>Bogdan Murgescu</i>)	387
<i>Anexă. Aleșii primului Parlament al României Mari (noiembrie-decembrie 1919)</i>	391
<i>Bibliografie</i>	417
<i>Indice de persoane</i>	441

Precedente istorice

Sașii au fost timp de secole elita politică, economică și socială a regiunii. Odată cu dizolvarea Universității Săsești, în 1876, și formarea comitatelor, ca forme moderne de administrare teritorială, se produc oficial sfârșitul comunității ca națiune privilegiată medievală și începutul statutului de minoritate etnică și confesională ardeleană³. Reacția lor la tentativele de absorbire în corpul național maghiar s-a bazat pe organizarea compactă, atât etnică, cât și politică. La 1876 au fondat Partidul Național Săsesc, care a dus într-o primă fază o politică pasivistă de opoziție politică. Existau de altfel două curente, „negrii” (vârstnicii), care insistau pentru colaborarea cu guvernele maghiare la putere, și „verzii” (tinerii), care militau pentru opoziție politică, împreună cu alte minorități, pentru apărarea propriei identități naționale și câștigarea de drepturi politice. Printre aceștia din urmă, care au și avut de suferit de pe urma poziției lor politice, îi întâlnim pe Lutz Korodi sau Karl Ernst Schnell, din comitatul Brașovului⁴; ei vor juca un rol semnificativ la 1919. După 1890, s-a trecut la o poziție activistă, care a adus sașilor o serie de avantaje politice și economice. Poziția a fost aceea de „credință patriei și tronului”, formulă amintind de legătura istorică dintre monarhia maghiară și coloniștii sași, cu drepturi și obligații reciproce. Indiferent de pozițiile de colaborare avute, cert este că, date fiind ponderea etnică în comitat, disciplina și maturitatea politică, sașii și-au păstrat controlul asupra administrației locale și au avut permanent reprezentanți în Dieta maghiară. În ultimele două legislaturi înainte de 1918 (1910-1917 și 1917-1918), în cercurile electorale brașovene parlamentari sași au fost: Traugott Copony (pentru cercul Brașov), Karl Schmidt, apoi Friedrich Connerth (cercul Ghimbav), respectiv Wilhelm Copony (cercul Hărman)⁵.

S-a apreciat că evenimentele din toamna anului 1918 i-au luat prin surprindere pe sași⁶, care au oscilat între revendicări față de guvernul maghiar și negocieri cu românii⁷. Declarația de adeziune la unirea cu România de la Mediaș (8 ianuarie 1919), felicitând poporul român „pentru realizarea completă a idealului său național”, dă glas speranțelor poporului săsesc ca prevederile proclamației de la Alba Iulia să fie respectate și ca fiecare popor să fie condus, instruit, administrat și judecat în limba sa și de conaționali săi și va beneficia de autonomie bisericească și școlară⁸. La rândul său, primarul Brașovului, Karl Ernst Schnell, fost „pasivist”, scria în memoriile sale că procesul de unire a românilor este „un proces natural și drept”, subliniind însă că acordul sașilor pentru unire a fost unul condiționat de autonomia bisericească și școlară, precum și de păstrarea dreptului de administrare a orașelor săsești. „Pe baza hotărârii de la Alba Iulia avem convingerea că așteptările noastre nu vor fi înșelate.”⁹

Maghiarii din zona Brașovului au trăit, în Evul Mediu, ca și românii, sub autoritatea juridico-administrativă a sașilor (sau mai bine spus, a păturii privilegiate săsești), locuind în majoritate pe teritoriile aservite orașului. După 1867, Ungaria a optat pentru un model național de inspirație franceză, orientat spre realizarea unei *națiuni politice*

3. Ciobanu, 2001 : 16.

4. Ciobanu, 2001 : 17.

5. https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ogyk_lakaskonyv_1910-1918/, accesat pe 10.05.2019.

6. Ciobanu, 2001 : 17.

7. Iancu, 2002 : 26.

8. *Apud* Ciobanu, 2001 : 56.

9. Schnell, 1936 : 194.

maghiare, care, desigur, îi avea în centru pe etnicii maghiari, iar ca ținte ale integrării cetățenești orice altă minoritate națională¹⁰. La nivelul comitatului Brașov, populația maghiară a crescut ca importanță în timpul dualismului, de la 15,7% la aproape 43,5%¹¹.

Nu am identificat studii despre viața politică și orientările electorale în rândul populației maghiare din comitatul Brașov anterior anului 1919. Cel mai probabil, dacă populația maghiară locală avea politicieni activi, ei aparțineau partidelor maghiare cu acoperire națională. Unele articole de presă indică faptul că la 1906 ar fi existat două partide („constituțional” și „independist”), acesta din urmă propunând un candidat „recomandat” de la nivel central¹². Prin aranjament electoral, sașii i-ar fi cedat secretarului de stat József Szterényi (evreu maghiarizat, născut Joseph Stern¹³) un colegiu controlat de aceștia¹⁴. O situație similară apare și la alegerile din 1910, cu același om politic, care însă va fi contracandidat (fără șanse) de un socialist de la Budapesta¹⁵.

Mai puțin integrați în administrație și sprijiniți pe puterea lor economică, fruntașii *români* din Țara Bârsei au promovat în perioada dualistă o abordare pasivistă în cadrul mișcării pentru drepturi naționale, inclusiv în cadrul Partidului Național Român (PNR)¹⁶. Indiferent de principiile lor și de personalitățile politice individuale, la nivelul luptelor electorale concrete românii brașoveni nu au reușit să aibă reprezentanți în Dieta maghiară, în perioada dualistă. Cauzele sunt atât obiective, cât și subiective. Astfel, românii erau o minoritate în cadrul comitatului, interesele electorale maghiare și săsești nefiind de natură să sprijine în vreun fel candidații naționali români¹⁷. Pe de altă parte, se admitea o anumită neimplicare a alegătorilor români, chiar și atunci când oferta electorală nu avea o agendă etnică (socialiști)¹⁸.

Se cuvine poate a aminti – deoarece va avea implicații în cadrul alegerilor din anul 1919 – și faptul că au existat unii etnici români care nu au împărtășit politicile naționale promovate de PNR, cum ar fi Arsenie Vlaicu, profesor și director al Școlii Superioare de Comerț din Brașov, sau Nicolae Sulică, profesor și publicist. Aceștia au fost denunțați de adversarii politici și, ulterior, de istoriografia română drept (în varianta elegantă) o minoritate care a acceptat colaborarea cu guvernele maghiare¹⁹ sau (în varianta radicală) niște „cozi de topor”, care au contribuit, pentru interese personale, la trădarea cauzei naționale²⁰. Totuși, considerăm că studii viitoare ar trebui să analizeze în ce măsură nu ne aflăm în fața unor cazuri de „loialiști” care au considerat că apartenența la națiunea politică și statul maghiare este o stare de fapt și că integrarea putea aduce o evoluție pozitivă a stării românilor ardeleni. Mai mult, este de analizat în ce măsură dispute personale ale diferiților actori nu au contat în delimitarea pozițiilor²¹.

10. Un episod semnificativ pentru coliziunea atitudinilor etnice îl reprezintă ridicarea Monumentului Mileniului pe Tâmpa, la 1896. Vezi Popovici, 2001.

11. Vezi Nussbächer, 2016: 309-310.

12. *GT*, 81, 13.04.1906: 1.

13. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Szterenyi-Brasso_Jozsef_1861_1941.xml, accesat pe 10.05.2019.

14. *GT*, 81, 13.04.1906: 1.

15. *GT*, 111, 20.05.1910: 2.

16. Dumitrașcu, Maximescu, 2001: 120-121.

17. Vezi și cu o critică a comportamentului sașilor, *GT*, 81, 13.04.1906: 1.

18. *GT*, 111, 20.05.1910: 2.

19. Posea, Mincă, 2008: 178-181.

20. *GT*, 221, 22.10.1919: 3. Vezi și Vlad, 1996: 145-150.

21. Vlaicu, 1921: *passim*.

Un alt aspect care a trebuit să fie gestionat în campania electorală din 1919 (la nivel psihologic, cel puțin) este legat de evenimentele din august-septembrie 1916. Intrarea României în război și ocuparea Brașovului au produs un șoc la nivelul populației neromânești. După mai multe surse, într-o singură zi, jumătate din populația Brașovului (aproximativ 20.000 de persoane) a părăsit orașul de teama invaziei²². După respingerea ofensivei au urmat represalii împotriva fruntașilor români care au întâmpinat trupele²³. Sus-amintitul Arsenie Vlaicu, după fuga/deportarea redactorilor, a cumpărat ziarul *Gazeta Transilvaniei*, oficiosul PNR din Brașov. Au apărut ulterior în ziar articole vitriolante, care afirmau că declarația de război împotriva Austro-Ungariei „a călcat în picioare vechi prieteni și vechi tratate de alianță”²⁴, iar trupele române erau calificate drept „bande de hoți și ucigași, hienele războiului mondial, urmașii bastarzi ai ȝiganilor”²⁵. În altă ipostază, fotografiile contemporane păstrate și astăzi arată cum locuitori (printre care femei și copii) s-au fotografiat lângă cadavrele ostașilor români masacrați în lupta de la Bartolomeu²⁶. Or, peste doar trei ani, membrii aceleiași comunități erau chemați să voteze candidați români, care nu o dată laudau armata română pentru noua societate care se pregătea...

Organizarea alegerilor din 1919

În baza legii electorale adoptate de Marele Sfat Național Român la 6 august 1919 și promulgate de guvern la 24 august 1919, în județul Brașov au fost organizate patru circumscripții, care trebuiau să aleagă patru deputați și doi senatori. Se poate remarca mărirea numărului de circumscripții electorale raportat la perioada maghiară. Sașii au cerut chiar mai multe, însă Consiliul Dirigent ar fi refuzat²⁷. Publicitatea regulilor privind alegerile, operațiunile electorale, secțiile de votare, arondările etc. a fost asigurată îndeosebi prin presă²⁸.

Comisiile de întocmire a listelor electorale și-au desfășurat activitatea cu dificultate, Consiliul Dirigent lăsând responsabilitatea întocmirii lor prefecturii și primăriilor, din cauza dificultăților logistice²⁹. În acest sens, Consiliul Orășenesc Brașov a emis o solicitare de sprijin din partea populației pentru desfășurarea acestei activități, aparatul administrativ obișnuit fiind depășit³⁰. Date fiind problemele apărute, erau de anticipat erori pe listele electorale³¹. Iată de ce s-a insistat public, în mai multe rânduri, pentru verificarea acestor liste³².

22. Schnell, 1936: 146-147.

23. Printre ei, protopopul Vasile Saftu, candidat la alegerile din 1919.

24. *GT*, 201, 26.09.1916: 1.

25. *GT*, 200, 27.09.1916: 1.

26. Pentru imagini, vezi <http://art-historia.blogspot.com/2009/01/masacrul-de-la-bartolomeu-brasov-sau.html>, accesat pe 17.08.2019. Textul este copiat după articolul Popovici, 2008.

27. Ciobanu, 2019: 272.

28. *GT*, 175, 26.08.1919: 2; 194, 19.09.1919: 2; 199, 25.09.1919: 1; 215, 15.10.1919: 2; 221, 22.10.1919: 3; 225, 27.10.1919: 4.

29. Iancu, 1974: 106.

30. *GT*, 155, 31.07.1919: 1. Vezi și alte cazuri la Iancu, 1974: 107.

31. Iancu, 1974: 108.

32. *GT*, 168, 18.08.1919: 1; 170, 19.08.1919: 2; 171, 21.08.1919: 2; 173, 23.08.1919: 1.

Perioada de clarificare la nivel central a poziției *sașilor* a condus inițial la o reducere a activității locale a organizațiilor lor politice. Având în vedere alegerile generale și miza lor, s-a produs o mobilizare care a culminat cu punerea bazelor pentru reunirea politică a tuturor germanilor din România Mare. Programul politic cu care sașii, inclusiv în județul Brașov, au candidat a fost aplicarea principiilor de la Alba Iulia și a recunoașterii prin Constituție a germanilor ca națiune unitară.

Oarecum ironic, deși avuseseră loc schimbări radicale, modul de a face politică părea să fi rămas același. Astfel, sașii au făcut înțelegere cu PNR (practic, partid de guvernământ) pentru împărțirea circumscriptiilor de vot din județul Brașov, la fel cum se întâmpla sub guvernele maghiare. De asemenea, împreună cu PNR, și-au asigurat controlul birourilor electorale³³. Sașii au explicat în comunitate deciziile politice luate. Astfel, la o întrunire a corpului electoral săsesc din Brașov, „preotul d. Scherg³⁴ a arătat de ce este necesar ca sașii să colaboreze cu PNR la refacerea țării românești. Dr Breckner ia cuvântul și spune de ce a renunțat la candidatură” – practic, din cauza clauzei de neconcurență electorală³⁵.

Pentru *maghiari*, schimbările din toamna anului 1918, cu guvernul ungar incapabil să stăpânească evoluțiile politice, sociale și militare, erau dublate de perspectiva absolut incredibilă de a deveni străini în propria țară de până atunci. Trauma socială a unei astfel de realități a fost vizibilă la concretizarea ei ulterioară³⁶. Starea de spirit era surprinsă și de primarul Brașovului, Schnell: „[Sașii erau] conștienți că unirea tuturor românilor este o necesitate istorică [...] Noi am avut în această privință o apreciere mai obiectivă decât ungurii, cărora ideea ca Transilvania să fie definitiv despărțită de vechea patrie le era de neconceput”³⁷.

Dat fiind contextul anului 1919 (inclusiv războiul româno-ungar), apreciem că electoratul maghiar a fost complet decuplat de viața politică din Ungaria, ceea ce a dus, aproape cert, la degringoladă și la inactivism politic la alegerile din județul Brașov³⁸. Lipsa oricăror comentarii electorale în presa românească indică faptul că activitatea politică maghiară era cvasiinexistentă în noul cadru politic și legislativ. Este ilustrativ faptul că nici măcar în zona Săcelelor, unde etnicii maghiari erau majoritari, nu au propus un candidat propriu. Pe de altă parte – deși nu am găsit nici surse maghiare care să confirme³⁹ –, este foarte probabil ca o serie de factori (armistițiul de la Belgrad din 13 noiembrie 1918, refuzul unor funcționari de a depune jurământul de credință față de Consiliul Dirigent, speranțele într-o posibilă reglementare favorabilă a situației la Conferința de Pace sau, de ce nu, o recâștigare pe cale militară a Transilvaniei de către Ungaria) să fi condus la un boicot față de noua administrație și, implicit, față de alegeri.

33. *GT*, 195, 20.09.1919: 1.

34. Nu avem numele complet, dar este posibil să fi fost același Georg Scherg, predicator, luat ostatic de armata română în retragerea din 1916 (Salvan, 1998: 78).

35. *GT*, 231, 5.11.1919: 3.

36. O prezentare plastică, extrem de sugestivă, la Lendvai, 2001: 384-387.

37. Schnell, 1936: 195.

38. De remarcat totuși că Dumitrașcu (1999: 60) îl indică pe candidatul sașilor ca fiind și reprezentant al Partidului Maghiar la 1919. Nu am găsit însă referințe care să confirme această afirmație și este posibil ca informația să reflecte realități ale alegerilor ulterioare.

39. Ziarul local de limbă maghiară, *Brassói Lapok*, era de altfel cenzurat, deci articolele care ar fi susținut poziții contrare noului curs nu ar fi fost oricum publicate.

În noul context, partidele *românești* și reprezentanții lor căpătau o pondere importantă în procesul electoral: reprezentau majoritatea etnică și noua putere guvernamentală. Date fiind puținul timp scurs de la separarea de Ungaria, cursul rapid al evenimentelor și tensiunile militare din zonă (prezența armatelor, campania antibolșevică etc.), precum și particularitățile regionale, partidele din Regat nu au reușit să își creeze o rețea politică proprie în județul Brașov. Astfel, prezența PNR a fost de puține ori deranjată de vreo opoziție, fiind astfel principala vedetă pentru alegători, dirijând în bună măsură jocurile electorale.

Odată cu anticiparea alegerilor, PNR și-a desemnat responsabili cu *organizarea partidului* pentru campania electorală⁴⁰. Ca urmare a deciziilor centrale, protopopul Vasile Saftu din Brașov a fost desemnat cu reorganizarea PNR atât în județul Brașov, cât și în județul Trei Scaune⁴¹. La Brașov, printr-o adunare în Casa Sfatului, contrar principiului anunțat, de decuplare a activității guvernamentale de mișcarea electorală, Mihai Popovici, șeful Resortului (Ministerului) de Industrie din Consiliul Dirigent, aducea mesajul PNR privind sprijinirea activității lui Vasile Saftu⁴². Alegătorii, la rândul lor, organizează o adunare în cercul Feldioara, unde cer candidatura la alegeri a lui Mihai Popovici⁴³.

În 19 septembrie, Vasile Saftu a convocat o ședință a comitetului județean, pentru desemnarea candidaților la alegeri. Acuzând presiunea timpului și „sentimentele opiniei publice”, Saftu comunica decizia ca în cele patru cercuri pentru Camera Deputaților să candideze trei români (dr. V. Saftu la Brașov; Mihai Popovici la Feldioara și dr. Voicu Nițescu la Săcele⁴⁴) și un sas. În ceea ce privește cele două cercuri de Senat, unul a rămas al sașilor, iar pentru celălalt, după refuzul lui Andrei Bârseanu de a candida (fiind ocupat la nivel guvernamental cu organizarea învățământului), opțiunile s-au oprit asupra doctorului Iosif Blaga.

PNR a organizat o serie de întâlniri cu alegătorii în cercurile electorale Poiana Mărului, Săcele, Feldioara, cu participarea acestor candidați⁴⁵. De asemenea, oficiosul PNR adresa îndemnuri la exercitarea dreptului de vot, pentru simpatizanți, precizând că sunt „cele dintâi alegeri cari se fac sub stăpânire românească” și că „fiecare Român să aibă dorința de a se folosi de dreptul său de vot”⁴⁶.

În procesul de organizare al PNR pentru alegeri⁴⁷ li se comunica și simpatizanților din Brașov faptul că partidul trebuie organizat:

„[...] pe masele populare, care organizare să pornească de jos, din comuna de la țară și până sus în vârful piramidei noastre sociale. Să luăm dar contactul cu satele, să ducem ideea partidului nostru acolo ca țăranul să înțeleagă rostul drepturilor și îndatoririlor lui în viața politică prin contactul nostru.”⁴⁸

40. GT, 164, 12.08.1919: 1.

41. GT, 180, 2.09.1919: 1; 184, 6.09.1919: 1.

42. GT, 185, 7.09.1919: 2

43. GT, 191, 16.09.1919: 1.

44. GT, 195, 20.09.1919: 1.

45. GT, 226, 30.10.1919: 3; 227, 31.10.1919: 2; 228, 1.11.1919: 1; 229, 2.11.1919: 2.

46. GT, 173, 23.08.1919: 1.

47. Iancu, 1973: 92.

48. GT, 164, 12.08.1919: 1.

Afirmația este interesantă pentru că permite, prin opoziție față de scop, să se constate organizarea politică și baza electorală reală ale PNR până în acel moment (relativ redusă și mai mult urbană). Ambițiile politice se pregăteau să depășească însă spațiul ardelean: „trebuie să se facă un program pentru întreaga Românie Mare, deoarece Partidul Național trebuie să aibă pretenția de a fi un partid de guvernământ”⁴⁹.

Conform cu aceste deziderate se va creiona un *program politic* și se va acționa electoral. Programul și propaganda politice ale PNR, inclusiv în județul Brașov, merg pe trei direcții fundamentale: mesianismul istoric, alternativa reală la calitatea politicii din Regat și punctele din Proclamația de la Alba Iulia. Astfel, PNR este prezentat ca „însăși națiunea română din această regiune a romanismului”⁵⁰; el nu este „un partid, ci o adevărată religie națională, prin a cărei doctrine trebuie să se închine orice român iubitor de neam”⁵¹.

Prin vocea unui ardelean trecut în Vechiul Regat, se spune că viața politică de acolo este de fapt „o minciună politică, a fost un furnicar de cointeresați”. Prin comparație, PNR este „râul de apă limpede” care va curăța mizeria politicianistă⁵². Există două concepții vizibile în campania electorală: „Una sinceră, pusă în serviciul națiunii [PNR]; altă, politică interesată, pusă în slujba partidelor politice [în Regat]”⁵³. Nu doar politica din Regat era problema, ci și discursul presei: „Presa din București continuă să înjure și să calomnieze, acum în preajma alegerilor mai mult decât oricând”⁵⁴.

În ciuda acestei abordări pretins alternative la politica veche, sunt de remarcat acțiuni cât se poate de oportuniste. Astfel, după apariția zvonurilor privind un contracandidat sprijinit de locuitorii din Șcheii Brașovului, sunt inițiate discuții despre modernizarea acestui cartier: înființarea unei tovărășii de credit, a unei săli pentru serbări, nunți, petreceri, însoțită de o bibliotecă; „se va aduce lumina și se vor pava toate străzile”⁵⁵. Similar, după apariția unui concurent electoral în Săcele, era adus la cunoștința publicului cum candidatul PNR, Mihai Popovici, a intervenit la subprefectul județului pentru îmbunătățirea aprovizionării cu cartofi în Cele 4 Sate⁵⁶.

Asumându-și hotărârile de la Alba Iulia⁵⁷, PNR promitea implementarea lor și cerea votul tuturor acelor care urmăreau „desăvârșirea națională și dreptatea socială”⁵⁸. PNR prezintă electoratului brașovean rolul important al alegerilor prin aceea că noul Parlament ales, al României Mari, urma să fie noua Constituantă, ce trebuia să fixeze cadrul general de organizare a noului stat⁵⁹. Se promiteau: triumful culturii românești pe toate terenurile, dar fără a primejdui cultura neamurilor conlocuitoare; reforma financiară; întărirea armatei; reforma economică pentru împiedicarea exploatarea sociale și „participarea muncii la câștigurile capitalului”; introducerea impozitului progresiv, dezvoltarea stabilimentelor industriale deținute de stat⁶⁰.

49. GT, 168, 18.08.1919: 1.

50. GT, 155, 31.07.1919: 1.

51. GT, 188, 11.09.1919: 1.

52. GT, 190, 14.09.1919: 1.

53. GT, 200, 27.09.2019: 2.

54. GT, 220, 21.10.1919: 2; 221, 22.10.1919: 1.

55. GT, 226, 30.10.1919: 1; 229, 2.11.1919: 2.

56. GT, 229, 2.11.1919: 2.

57. GT, 155, 31.07.1919: 1.

58. GT, 223, 24.10.1919: 1.

59. GT, 213, 12.10.1919: 1; 223, 24.10.1919: 1; 224, 23.10.1919: 1.

60. GT, 230, 4.11.1919: 1.